

**Протокол от Кръгла маса на тема „Проектът за Семейен кодекс и новите семейства в
България”**

10 – 11 ноември 2008 г.

10.11.2008 г.:

Кръглата маса бе открита от проф. д-р **Огнян Герджиков**, председател на Комисията по правата на човека и вероизповеданията на Народно събрание.

Проф. Огнян Герджиков поздрави Института за правни науки и Центъра за изследвания и политики за жените за инициативата да се организира дискусия по проекта за нов Семейен кодекс (СК). Той изказа специални благодарности на холандските експерти за готовността им да участват в дискусиите. Проф. Герджиков поясни, че България действа СК от 1985 г., на базата на този от 1968 г. Сега се прави нов опит за приемане на нов СК, който е втори поред, след като 38-то Народно събрание направи несполучлив опит да приеме нов закон. Проф. Герджиков заяви, че силно се надява този път опитът да е успешен, тъй като нов СК е необходим с оглед изменението на социално-икономическите условия в България. Сега действащият кодекс е от една друга епоха. В проекта има няколко нови разпоредби, които ще са обект на дискусия на кръглата маса. По думите му, този кодекс засяга всички нас – деца, родители, съпрузи, затова е и толкова важен акт. Към проекта има големи очаквания и сериозна съпротива в същото време, особено по отношение на въвеждането на института на фактическото съпругеско съжителство. Твърде много неправителствени организации се организираха и изпратиха гневни послания „не на фактическото съжителство, не убивайте българското семейство”. Тези, които са против, са особено активни.

По отношение на етапа, на който се намира проектът, проф. Герджиков заяви, че той е между първо и второ четене в пленарна зала. Предложения за промени вече не могат да се правят. Затова е сформирана нова работна група, която в сряда (12.11.2008 г.) започва да работи по промени в текста. Около Коледа се очаква работната група да е приключила работа и проектът да влезе за обсъждане, като през пролетта на 2009 г. той би могъл да влезе за обсъждане в пленарната зала.

Думата бе дадена на доц. д-р **Веселин Цанков**, директор на Института за правни науки към БАН.

Доц. Веселин Цанков приветства участниците от името на института с добре дошли. Той заяви, че целта на кръглата маса е да се предостави форум за професионална дискусия с участието и на гражданското общество с главната цел да бъде обогатена аргументацията на народните представители за приемане на нов СК.

Сесия 1: Семейното право и семейният живот през 21 век, водещ Татяна Кметова, Изпълнителен директор на „Център за изследвания и политики за жените” (ЦИПЖ)

Г- жа **Татяна Кметова**, направи преход към работата на кръглата маса като допълни, че само още един закон освен СК е толкова важен и това е Конституцията, която се отнася до всички граждани на Република България. Тя сподели, че ЦИПЖ се включи в подготовката и повеждането на настоящата кръгла маса, защото преди две години е поет ангажимент от името на неправителствените организации, ангажирани с проблемите на жените и равнопоставеността на половете, на деветата им годишна национална среща проектът за СК да се обсъди с НПО. Проектът за СК засяга много неврологични точки, но най- важното, което трябва да се има предвид е, да не се пренебрегва човешко правния принцип и принципът за равнопоставеността на половете от законотворците. Това налага по-детайлна уредба на семейноправната материя в някои случаи, които ще бъдат дискутирани.

Думата бе дадена на проф. д.ю.н. **Цанка Цанкова** от Юридическия факултет на Софийския университет да представи новите моменти в регулирането на семейните отношения.

Проф. **Цанкова** обясни, че през април 2008 г. Министерският съвет внесе проекта за нов СК в Народното събрание. Още през 1992 г. започна реформа в семейното право. Изменен бе значително институтът на осиновяването. Самият проект на СК е разработван близо 2 години. Приключен е през 2006 г. и е обсъждан на Конференцията на магистратите през същата година като бележките по осиновяването от обсъждането са взети предвид. Кодексът се стреми да даде закрила и развитие на семейството като задачата му е не да се основава на напълно нови принципи, а да развива старите. Той закрепва нормативно грижата и подкрепата на семейството, но в същото време се посочва, че бракът се основава на доброволност. Сключването на брак е доброволен правен акт. Необходимо е взаимно съгласие, волеизявление свободно и изрично. Отпада изискването за тържественост, но не и за публичност. Регламентирани са пречките и условията за сключване на брак; новото е, че липсата на воля е пречка. Бракът е светски, съгласно чл. 46 (2) от Конституцията на Република България. Религиозният обред е без правно значение и остава изискването за сключването на граждански брак преди църковен. Друг е

въпросът ще има ли санкции за свещенослужителите, които не се съобразяват с това изискване. Новото в уредбата е правото на диспозитивност за имуществения режим. Въвежда се брачният договор като възможност за партньорите и за първи път е развита уредбата му – сключване, разваляне и дори недействителност. Отчетени са положителни нагласи към диспозитивния режим както за съпрузите, които ще сключат брак след влизане на закона в сила, така и за вече сключилите брак. Развита е уредбата на прекратяването на брака, която се отнася до процедурата и последиците от развода. Вината не се отразява на някои от последиците, както преди. Като цяло кодексът е по-либерален към развода в унисон с промените в новия ГПК. Други нови моменти в уредбата са възможността за оспорване на бащинството от дете, навършило 14 години; презумпцията за бащинство при фактическо съпружеско съжителство; отношенията родители – деца след прекратяване на брака. Нов подход е избран при уреждането на издръжката на децата след развод. Изоставен е предишният подход за определяне на издръжка между минимален и максимален размер като е избрано друго решение – определяне на издръжка според нуждите на търсещия и възможностите на родителя да я предостави. Това е доста оспорван момент. Друг такъв е фактическото съпружеско съжителство. Въпреки че има съпротива срещу регламентирането му от някои групи в обществото, то съществува и е социален факт. Освен това присъства вече в други 15 закона, където са уредени материални и процесуално правни последици, така че няма как да не бъде регламентирано. Необходимо е правото да даде отговор на настъпилите промени, още повече че в случая кодексът не е конституиращ спрямо този вид отношения.

Г-жа Кметова благодари на проф. Цанкова и даде думата на проф. д-р **Катерина Буле-Волки** от Университета в Утрехт да разясни връзката на европейското право с националното семейно законодателство. Проф. Волки поясни, че семейното право на ниво ЕС, с изключение на регламентите за развода и издръжката, не принадлежи на *acquis communautaire*. То представлява т.нар. „меко право“ (soft law). На 1 септември 2001 г. е създадена Комисия по европейско семейно право (КЕСП), която се състои от авторитетни експерти в областта на семейното и сравнителното право от всички страни-членки на Европейския съюз и други европейски държави. По настоящем експертите са 28 от 26 страни. Основната цел на Комисията е да започне първия теоретичен и практически опит за хармонизация на семейното право в Европа. Тя е разработила поредица от изследвания, публикувани като книги, посветени на хармонизирането и унификацията в областта на семейното и наследственото право в Европа, които да дадат отговори на много въпроси, свързани със семейните отношения и свободното движение на хора. Основното постижение на комисията е изработването на общи принципи на

европейското семейно право. Въпреки че те не са задължителни, вече има страни, които ги вземат предвид при реформи в семейното национално право. Пример за това е Португалия, която въведе нови правила в областта на развода, които са влезли в сила от 1 декември 2008 г. Комисията е разработила още правила в областта на установяването на децата след развод/раздяла, последиците от раздяла на партньори в хипотезата на трансгранични съжителства и др. На официалния уебсайт на комисията могат да бъдат намерени всички публикации, както и националните доклади на страните в областта на развода, издръжката между бивши съпрузи и родителската отговорност: <http://www2.law.uu.nl/priv/cefl/>.

В настоящия момент работата на комисията е съсредоточена върху имуществените отношения между съпрузите и приложимото законодателство при трансгранични съюзи.

Презентация на тема „Принципите на Европейското семейно право като модел за националните законодатели“ беше представено на кръглата маса.

Г- жа Кметова допълни, че сравнителният анализ, представен от професор Волки е много полезен с оглед на трансграничните семейства. Все повече такива ще има, но важното тук е да си дадем сметка доколко сме запознати с философията, на която е изградено дадено законодателство и доколко то действително е близко до нуждите на хората. С това тя обяви дискусия по представените теми.

Г- жа **Аксиния Генчева**, изпълнителен директор на организацията „Джемини“, повдигна въпроса за еднopolовите връзки и за децата, които се отглеждат в тях. Според нея този въпрос все още не е уреден и от проекта за нов СК. Проф. Цанкова отговори, че и новият кодекс предвижда отговорността за децата да се носи от родителите им. Не са релевантни отношенията, в които родителите се намират – брак или фактическо съжителство. Отглеждането и възпитанието на децата е право и задължение само и единствено на техните родители. При раздяла личните отношения, издръжката и имуществените въпроси също остават отговорност на родителите, като това се отнася и за родителите, които са припознали децата си, и за осиновителите. Самотните майки са единствен родител. Партньорите им нямат права спрямо децата им. Те имат единствено ангажимент да подпомагат родителя в упражняването на правата му и отговорността му.

Доц. д-р **Велина Тодорова** от Института за правни науки на БАН, член на работната група, изработила проекта за нов СК, се обърна към колегите си от практиката – съдии и адвокати да изразят мнението си за вината и нейното значение за допускане на развода.

Г-жа **Румяна Радкова**, адвокат от Софийска адвокатска колегия, изрази мнение, че новият кодекс правилно третира този въпрос. Според нея проблемът за вината е проблем на самочувствието на хората. Затова не следва вината механично да се отнася до въпроса за отговорността на родителите. Редно е да има известна просветителска дейност по отношение на отговорното родителство. Може би вината напълно трябва да отпадне, но хората са различни и за някои този въпрос има значение. Понякога задълбочаването във въпроса за вината по-скоро проваля отношенията между бившите съпрузи.

Съдия **Милка Политова** от Брачно отделение на Софийски районен съд поясни, че според проекта отпада служебното произнасяне по въпроса за вината, но правното значение за постановяване на вината не трябва да отпада.

Г-жа **Анета Генова** от Български Хелзинки Комитет, която е бивш адвокат в областта на защитата на правата на човека, допълни по въпроса за вината, че по настоящия кодекс се търсят дефицитите на хората, а не силните страни на бившите съпрузи като родители.

Доц. д-р **Анна Станева** от Юридически факултет на Софийски университет заяви, че произнасянето или непроизнасянето по вината по проекта не означава, че съдът няма да изследва дали съществува дълбоко и непоправимо разстройство на брака. Ако има искане за произнасяне по вината, съдията би следвало да направи просто един извод; ако няма такова искане, не следва да го прави, но така или иначе ще трябва да изследва положението.

Проф. д-р **Маша Антоколская** от Свободния университет в Амстердам, Холандия, поясни, че съществува тенденция в Европа вината да не се взема предвид. Англия и Уелс са направили опит за законодателни промени, но са се породили редица проблеми. Може би причината е, че разводът е преходен период от едно състояние към друго. Съпрузите се разделят и поемат отговорностите по отглеждането на децата си поотделно, което е стресова ситуация. В някои страни съществува развод по искане на единия от съпрузите, без да се изследват от съда въпроси като: има ли или не разстройство на брака и кой е виновен за това, например в Швеция, Финландия и Испания. Изчаква се обаче период от 6 месеца преди разводът да бъде постановен. Други страни, като Норвегия и Германия, стоят зад идеята, че трябва да е налице фактическа раздяла от 1 до 3 г. в зависимост от страната, за да се разтрогне бракът по искане на единия от съпрузите без изследване на състоянието на брака и вината.

Проф. **Цанка Цанкова** заяви, че фактическата раздяла е само едно от основанията за разтрогване на брака и според нея трябва на всяка цена да се установи дълбокото и непоправимо разстройство на брака. В практиката, когато фактическа раздяла е налице, тя се взема предвид от съдията. Съдът трябва да се произнесе по вината, ако има такова искане от страните. Според проф. Цанкова все още обществото ни не е достигнало етапа, в който на хората да им е безразлично какво е постановил съдът. Съдът няма да прави оценка, но би трябвало да направи анализ в решението за развод.

Съдия **Милка Политова** допълни, че дълбокото и непоправимо разстройство на брака се установява. Вината може да се съобщи, но така или иначе това е важно за последиците.

Сесия 2: Родители и деца: променящите се взаимоотношения, водещ: г-жа Румяна Радкова

Доц. д-р **Велина Тодорова** от Института за правни науки към БАН представи [„Принципите на Европейското семейно право относно родителската отговорност и българският проект за Семейен кодекс“](#). Тя поясни, че отношенията родители – деца остават извън обществен интерес при обсъжданията на проекта, но все пак в Комисията по правни въпроси на НС са били дискутирани. В тази си част проектът за СК запълва една празнота в законодателството, която стана очевидна с прилагането на Закона за закрила на детето в областта на личните отношения между родители и деца при раздяла на родителите и на овластяването на трети лица с упражняването на родителските права и задължения. Проектът дава възможност на родителите да се договорят за родителските права, като не изключва публичното наблюдение на този процес. Споразумението между родителите е призив към тях, като разбира се запазва категоричното предимство на защитата на интереса на детето. Няма и не може да има определение за „интерес на детето“ в законодателството, тъй като това е въпрос на конкретна и професионална преценка. В съдебната практика съществуват някои критерии за определяне на интереса на детето. Може би със ЗИД на Закона за закрила на детето – в т. 5 от Допълнителните разпоредби за първи път в България ще бъдат въведени общи правни критерии за органите, които вземат решения за детето. Тези критерии могат да са инструктивни и за родителите при колебания или спорове относно детето. По отношение на упражняването на родителските права проектът предвижда и съвместно и еднолично упражняване на правата, но за съжаление той не прави разлика между важните и ежедневните въпроси, касаещи детето, и по кои се допуска еднолично упражняване на правата. По отношение на титулярството на

правата проектът запазва принципа, че само родителите и осиновителите са титуляри на родителските права. Въпреки това трябва да се отбележи, че европейските стандарти в тази материя препоръчват в титулярството да бъдат включени и партньорите на вече разделени родители.

Новото в проекта е заместващата/допълваща грижа – правото на упражняване и от трети лица на фактически и правни действия от кръга на родителските права и задължения. Това са тези трети лица, при които детето е настанено от съда. По отношение на родителските права при раздяла доц. Тодорова поясни, че титулярството на правата на двамата родители се запазва, независимо при кой от тях живее детето. Нов момент е принципът на отложената намеса, т.е. съдът да не решава в случай, че родителите предложат споразумение. Нова в проекта е и възможността за налагане на привременни мерки при раздяла на родители, живеещи без брак, което е приравняване на тази ситуация с хипотезата на развода. Проектът обаче не урежда субективно право на личните отношения на детето с родителите му. Този въпрос се решава от съда или чрез споразумение между родителите в интерес на детето. Новото, което проектът залага, е правото на лични отношения с баба, дядо и други близки. Родителските права и задължения при раздяла са трудна материя за регулиране, а очакванията към закона и съда са големи. Съществуват родителски групи, които са недоволни от решенията, залегнали в проекта, и имат предложения за категорично въвеждане на принципа за съвместно упражняване на правата. Те настояват за допускане на възможност за алтернативно местоживееие на детето и при двамата родители, както и за повече гаранции за изпълнение на съдебното решение и санкции за другия родител.

Подробна презентация на тема [„Деца в споровете за родителски права“](#) бе представена от съдия **Милка Политова**. Тя поясни, че в проекта защитата на децата е доразвита и засилена. Районният съд се произнася по въпросите за местоживееенето, личните права и издръжката, ако няма споразумение между родителите за тях. Според госпожа Политова алтернативното местоживееие и при двамата родители на децата след развода не е добра идея, защото практиката показва, че детето се нуждае от стабилитет. Налага се усъвършенстване на правната уредба по отношение на синдрома на родителското отчуждение (parental alienation syndrom – PAS) и може би законът трябва да въведе определение. Би било добре да се специализират съдиите по материи с оглед на по-доброто овладяване на спецификата на феномени като PAS. Друго предложение, което госпожа Политова направи, е да може да се назначава експерт в случаите на необходимост от консултативна терапия с родителите при съмнение за PAS. Ако по-късно съдът установи, че терапията няма да помогне, то той да има

възможност да назначи експертиза за PAS. Сегашният кодекс и проектът за нов постановяват, че всички действия по разпореждане с имуществото на детето се допускат с разрешение на съда. Допускането обаче се осъществява от дежурния съдия, а би трябвало да представлява нормално охранително производство. Освен това не съществува обратна връзка дали разпоредителните сделки се сключват по предназначение. Според госпожа Политова трябва родителите да имат задължение да предоставят такава информация в дирекциите по социално подпомагане.

По отношение на издръжката, госпожа Политова обясни, че би било по-добре призоваването на ответника родител, живеещ в чужбина, да се възлага на другия родител, а не на съда. Уместно е да се помисли за отделни такси за родители, постоянно не живеещи в България, но водещи дела в страната. В края на презентацията си госпожа Политова обърна внимание, че не е подходящо децата да се изслушват в споровете за издръжка. Процесът излишно се натоварва емоционално и се уронва авторитетът на родителите.

Дискусия:

Г-н **Карло Луканов** от организацията „Бащи за отговорно родителство“ заяви, че според него на теория родителите имат права да осъществяват отговорно родителство, но на практика нямат. При сегашния режим възникват много спорове за периодите на ваканциите, официалните и семейните празници.

Съдия **Милка Политова** поясни, че въпреки че е против алтернативното местоживееие на детето, не е против разширен режим по споразумението на родителите или по решението на съда. Това се и прави на практика – включват се ваканциите, почивните дни, но през седмицата е по-добре детето да не се мести.

Проф. **Катарина Буле-Волки** уточни, че алтернативното местоживееие се практикува широко в скандинавските страни. Във Франция и Белгия съдът трябва да установи дали детето може да има алтернативно местоживееие и дали това е в негов интерес. Ясно е, че не може да има единно правило. Но в случаите, в които е възможно, то трябва да се допуска, пък било то и за не еднакви периоди на алтернативно живееие и при двамата родители.

Г-жа **Антония Атанасова** от сдружение „Настоящи и бъдещи майки“ повдигна въпроса за издръжката на децата, в случаите на развод/раздяла. Според нея подходът, който проектът е

възприел за отпадане на максималния и минималния размер на издръжката, не е най-правилният. Ако отпадне минималният размер, това означава, че издръжката би могла да падне и под него. Предложено бе размерът да се определя в процент от минималната работна заплата. Г-жа Атанасова предостави писмено всички [Предложение за промяна в проекта за Семейен кодекс на сдружение „Настоящи и бъдещи майки“](#).

Г-жа **Надя Антонова**, депутат от ПГ на Коалиция за България, подкрепи искането за минималния размер на издръжката като припомни за принципа на несеквестрируемост до определен доход, заложен в чл. 446 ГПК. Този принцип би могъл да се адаптира с минималния размер в проекта и би следвало да се направи, тъй като според нея често законът не се прилага точно, когато не е достатъчно подробен.

11.11.2008 г.:

Сесия 3: Разводът – между закрилата и автономията, водещи: г-н Николай Маджаров, и.д. председател на Софийски районен съд, и г-н Милен Евтимов, и.д. заместник председател на Софийски районен съд, Брачно отделение

Доц. д-р **Методи Марков** от Юридически факултет на Софийски университет представи новите моменти в уредбата на развода. Той обясни, че режимът значително е либерализиран. В работната група по проекта е дискутиран и въпросът дали е уместно да се допуска развод без съдебна намеса. Тази теза може да се аргументира лесно, особено когато разводът е по взаимно съгласие и от брака няма деца. Засега остават двата вида развод по стария кодекс. Работната група се е обединила около неприемливостта на фактическата раздяла като основание за развод, поради преобладаващата съдебна практика, която се обединява около дълбокото и непоправимо разстройство на брака.

В новия кодекс отпада срокът от 3 години, когато разводът е по взаимно съгласие, поради доброволността на брачния съюз. По отношение на съдържанието на споразумението между съпрузите има доста критики. Според доц. Марков законодателят трябва да се ограничи около интересите на децата и фамилното име на съпрузите след развода, а отношенията между съпрузите не би следвало да се уреждат там. Чл. 55 от проекта дава по-голяма яснота по отношение на фамилното име – съпругът възстановява предишното си фамилно име. Това, разбира се, е дискуссионен въпрос, тъй като в хипотезата на предишен брак ще бъде

възстановено фамилното име от предишния брак. По отношение на реда за допускане на развода отпада служебното начало за произнасяне по вината, но значението на вината се запазва в редица отношения. Брачният договор между съпрузите има предимство пред диспозитивното начало. Според доц. Марков той би могъл да се стесни в хипотезата на наследяване по завещание, тъй като не би трябвало брачният договор да нарушава завещателната свобода. По нов начин се третира и въпросът за отмяната на даренията. Чл. 57 от проекта е посветен на мотивите, които са от особено значение. По отношение на правото на дял от личното имущество е добавена новата хипотеза по Тълкувателното решение на ВКС от 2002 г. относно предприятието на съпруга, който е неограничено отговорен търговец.

Дискусия:

Съдия **Николай Маджаров** поясни, че наистина според него процедурата е облекчена, но с промяната на СК трябва да се направи и промяна в ГПК по отношение на брачните производства. Остава неяснотата по отношение на случаите на частично постигане на споразумение между съпрузите и действието на двата закона.

Съдия **Милен Евтимов** допълни, че в споразумението между съпрузите би следвало да се включат и имуществени въпроси, когато няма брачен договор. Освен това чл. 51 (3) от проекта не възпроизвежда напълно чл. 99 (3) от сега действащия кодекс, поради което остава въпросът как действа съдът в случаите на частично уреждане на отношенията между съпрузите.

Проф. **Цанка Цанкова** обърна внимание на няколко други въпроса, свързани с тази тема. Тя посочи, че проектът се е опитал да реши преобразуването на развода по исков ред в развод по взаимно съгласие. Обратното е по-трудният момент. Може би въпросът трябва да се реши като се упомене изрично кои разпоредби не се прилагат в този случай. Законотворецът трябва да даде яснота и по въпроса дали определението на съда за развод по взаимно съгласие ще е обжалваемо и как се процедира в случай на измама.

Съдия **Николай Маджаров** поясни във връзка с горното, че при сегашните малки размери на съдебните такси няма никакъв проблем да се приключи охранителното дело и да се заведе ново.

Проф. д-р **Маша Антоколская** допълни, че в момента се води дебат около преминаването от охранително към исково производство във Франция, за който има материали, с които може да се направи справка.

Г-н **Панчо Малезанов** от „Бащи за отговорно родителство“ представи своите виждания по [въпроса за родителските права](#). На първо място той подчерта нуждата да се направи разграничение между важните и ежедневните въпроси, които касаят децата с оглед упражняването на правата и от двамата титуляри. Освен това той сподели, че силно притеснителен е фактът на нарушаване на разпореденото от съда и възможността децата да бъдат „отвлечени“ в чужбина. Това са случаи, в които съдът би трябвало да забранява напускане на страната.

Съдия **Николай Маджаров** изрази съгласие с това твърдение, но допълни, че в случаите на родител с неизвестно местожителство е трудно да се търси съгласието му за напускане на детето на страната, защото така се ограничават много деца.

Г-жа **Гергина Стоянова**, председател на фондация „Деца и родители отново заедно“, изрази мнение, че не съществуват гаранции за изпълнението на привременните мерки. Не е гарантирано и изпълнението на съдебното решение по отношение на децата. Чл. 528 от ГПК е единствен и не е приложим. Често в резултат се стига единствено до няколко принудителни предавания на детето. По-скоро би трябвало да се предвидят сесии с психолог с родителите още при подаване на молбата за развод.

Сесия 4: Новото семейство – между институционализацията и автономията, водещ: доц. д-р Велина Тодорова, Институт за правни науки – БАН

Доц. д-р **Анна Станева** от Юридически факултет на Софийски университет представи *„Новото в уредбата на сключване на брака и имуществените отношения между съпрузите“*. Тя поясни, че няма да се спира подробно на новата уредба относно сключването на брака, тъй като те са засегнати в доклада на проф. Цанкова. Най-сериозните промени са в материята на имуществените отношения. Съпружеската имуществена общност има приоритет, ако съпрузите не са избрали друг режим, а също и когато са подписали брачен договор, но не са уредили всичките си имуществени отношения с него. От съпружеската имуществена общност (СИО) са изключени паричните влогове и така тя остава чисто вещно правна общност. За вече

съществуващите влогове този режим не се отнася. Промените ще действат за напред. За заварените влогове ще важи правилото, че след прекратяване на брака те ще са трансформират в две отделни вземания в равни дялове. Други нови моменти са: унищожаемост на сделка с общи имущества без съгласието на единия от съпрузите, както и възможността всеки от съпрузите да поиска част от личното имущество на другия, при условие че има принос за придобиването му и това може да се докаже.

Друг напълно нов момент е брачният договор, който може да се сключи преди и по време на брака. Формата му е писмена с нотариална заверка на подписите и съдържанието. С брачния договор се уговарят само имуществени отношения между съпрузите, като се урежда титулярството върху имуществото по отношение на цялото имущество или за конкретни обекти с възможност за препращане към други закони. С брачния договор може да се извършва разпоредителна сделка с имуществото на единия съпруг в полза на другия съпруг и да се учредяват ограничени вещни права. В брачния договор следва да се уреди и начин за управлението на имуществото, участието в разходите, издръжката между съпрузите и децата по време на брака и последиците за имуществените отношения в случай на прекратяване на брака. Не е допустимо да се уговаря предбрачно имущество на единия от съпрузите да става СИО. Възможно е да се прехвърли дял от личната собственост, но не е уместно тя да преминава в бездялова имуществена общност. С брачния договор не могат да се уреждат завещания, тъй като ще се изпадне в противоречия с други закони. Може единствено да се определят дяловете на съпрузите от СИО при смърт, които могат и да не са равни, но не и тези на другите наследници. Няма пречка за частично прекратяване на договора по взаимно съгласие на съпрузите. Брачният договор не може да се унищожава по реда на чл. 43 от ЗЗД (при крайна нужда).

Проф. д-р **Маша Антоколская** представи [„Съжителството без брак – законодателство в европейските държави“](#).

н.с. I ст. д-р **Алексей Пампоров**, Институт по социология – БАН, представи [„Съжителството без брак – практика и обществени нагласи в България“](#).

Дискусия:

Г-жа **Зоя Славова**, началник отдел “Анализ и стратегическо планиране” и координатор по равнопоставеност на половете в НОИ, уточни, че би следвало да се заложи рамка за личните

отношения между родители и деца, тъй като, когато се развеждат, родителите не се развеждат с децата си. По отношение на фактическото съжителство тя заяви, че според нея има редица моменти, които не са уточнени достатъчно добре в проекта. Например наследяването на права, включително наследяването на осигурителни права, остава без регламентация. Тези въпроси не биха могли да останат без решение от законодателя, защото проектът трябва да се обвърже и с други закони. [Предложения с коментари към проекта за Семейен кодекс](#) бяха представени от госпожа Славова писмено след кръглата маса.

Проф. **Цанка Цанкова** поясни, че работната група е била предпазлива да предложи последиците от фактическото съжителство с оглед множеството негативни нагласи сред определени групи на обществото и църквата. В чл. 13 от проекта има препратка към други закони – казано е, че фактическото съжителство между мъж и жена има правно значение в предвидените от закона случаи.

Г-жа **Татяна Кметова** изрази мнение, че тъй като законите се пишат за всички, би трябвало философията на този проект да е по-ясна. Нормално е да има положителни и отрицателни нагласи; те се променят във времето и не биха могли да се удовлетворят всички страни напълно. Държавата обаче би трябвало да зададе стандарт на базата на правата на човека, а не на базата на моралните измерения на отделни лица и групи, което е доста субективен критерий и подход. По въпроса за фактическото съжителство проектът в момента дава доста разнопосочни сигнали. Не става ясно иска ли обществото промяна или не. Самото включване на определението „съпружеско“ в наименованието „фактическо съпружеско съжителство“ е двусмислено и не дава ясна представа каква е разликата му с брака.

Доц. д-р **Велина Тодорова** също изрази мнение, че проектът трябва да е по-смел в тази си част като се даде защита на по-слабата в икономическо отношение страна в такива съжителства.

Г-н **Добромир Добрев**, студент от НБУ, изрази задоволство от това, че дискусията за фактическото съжителство се повдига на тази кръгла маса, но изрази съжаление, че на нея присъстват само експертите. Той изрази мнение, че духът на проекта остава хомофобски и дискриминационен с оглед не регламентирането на съжителствата на еднополовите двойки, които така или иначе съществуват и отглеждат деца.

Г-жа **Татяна Кметова** изрази мнение, че ако защитата на правата на човека стои в основата на този проект, хомосексуалните връзки трябва да се уредят. Притеснително е, че не се прави оценка на въздействието на проектите на нормативни актове и не се знаят социалните и икономическите им ползи и разходи за обществото.

Г-жа **Аксиния Генчева** допълни, че България е известна като страна с едно от най-прогресивните антидискриминационни законодателства. Законът за защита срещу дискриминацията гарантира защита на базата на признака сексуална ориентация, което е достатъчно революционно решение за нашето общество. Тенденцията в европейските страни в исторически план е за регламентиране на съжителствата на хомосексуалните двойки преди фактическите съжителства на хетеросексуалните двойки.

Г-жа **Анета Генова** подкрепи горните изказвания като допълни, че оставянето без защита на факти от реалността, представлява дискриминация. Не бива да се чака общественото одобрение на вече съществуващите факти. По този начин се създава опасност страната ни да понесе санкции от Европейския съд по правата на човека за дискриминационни практики. На второ място тя подкрепи становището за неотложната необходимост от синхронизиране на проекта за СК с вече съществуващото законодателство.

Проф. **Катарина Буле-Волки** повдигна въпроса за признаването на браковете на хомосексуални двойки в България, които са сключени в страни, в които са разрешени от местното законодателство.

Проф. **Цанка Цанкова** изрази становището си, че според международното частно право няма да има проблем такива бракове да бъдат признати в България. Ако бракът е сключен в чужбина, ще се приложи принципът за прилагане на правото по обичайното местопребиваване на партньорите.

Проф. **Маша Антоколская** изрази мнение, че тази ситуация е повод да се породят интерес към туризъм с цел сключване на брак в чужбина от български хомосексуални двойки. В тази връзка въпросът според нея не е дали, а кога да се регламентира съжителството на хомосексуалните двойки. Освен това по отношение на аргументите на църквата, която е против фактическото съжителство да бъде регламентирано, трябва да се има предвид, че ако по принцип се вземат аргументи от църковното право, то и гражданският брак, както и разводът, би следвало да не се

регламентират. Все пак примат в България има светското право, така че на такива аргументи не трябва да се придава излишна тежест.

Г-жа **Румяна Радкова** обобщи, че в хода на дискусиата става ясно, че с това, с което кръглата маса може да допринесе, е да припомни на законодателя, че проектът трябва да се разгледа от гледна точка на защитата на индивида. Това е уредба, която е с по-висока степен на обобщеност, и ще е добре кодификацията ѝ да е стабилна за няколко десетилетия напред.

Г-жа **Татяна Кметова** обобщи в края на дискусиата, че фактическото съжителство е признато вече в 15 други закона, както беше споменато по-рано от проф. Цанкова. При това положение е недопустимо то да не бъде по-детайлно уредено, още повече че вече се взема предвид в разследвания за имущество, придобито от престъпна дейност. В тази връзка тя предложи да се изготви кратко становище, което да включва предложенията от кръглата маса, което да се оповести публично на интернет сайтовете на организаторите и да се внесе в Народно събрание на новата работна група по проекта или в отделни комисии.